

*Тема 1. Партологія як наука та
навчальна дисципліна.
Походження партій та їх роль у
суспільстві*

к. політ. н. Н. Лепська

- **1. Специфіка партології як науки та навчальної дисципліни**
- **2. Роль і місце партій в системі громадських організацій та сучасному суспільстві**

Тематика дослідження партології - структура і функції партій, партія і вибори, партія і держава, порівняльні дослідження партій у різних країнах, ефективність партійних систем тощо

Напрямки П. :

1. аналіз *генези партії* (виникнення та еволюція),
2. визначення *місця і ролі* політичних партій у *системі громадських об'єднань*,
3. вивчення *теорій* політичних партій та партійних систем в історичній ретроспективі,
4. *місце і роль* політичних партій у *політичній системі суспільства* та їх базові характеристики,
5. вивчення внутрішньо- та зовнішньоорганізаційних *чинників діяльності* політичних партій та партійних систем, основних тенденцій розвитку політичних партій та партійних систем в Україні тощо.

«Громадські об'єднання», «громадські організації», «громадсько-політичні організації» – різниця??

- Громадські об'єднання - поняття, яке включає громадські організації, громадсько-політичні рухи, політичні партії тощо.

Закон України «Про об'єднання громадян»:

- «*Політична партія* – об'єднання громадян-прихильників певної загальнонаціональної програми суспільного розвитку, які мають головною метою участь у виробленні державної політики, формуванні органів влади, місцевого та регіонального самоврядування і представництво у їх складі»
- «*Громадсько-політична організація*» взагалі не вживається, натомість вживається «*Громадська організація*» щодо різного роду об'єднання громадян, що створюються... для задоволення та захисту... законних соціальних, економічних, творчих, вікових, національно-культурних, спортивних та інших спільних інтересів».

- Т. ч., *політичні партії і громадські організації* – це два типи об'єднань громадян, для яких характерно волевиявлення громадян, об'єднаних на основі спільності інтересів, у тому числі і політичних (в америк. традиції громадські об'єднання – групи інтерсів / групи тиску); мають різний рівень політизації
- Спільність інтересів і є підставою формування різного роду громадсько-політичних об'єднань, участь у яких є невід'ємним правом кожної людини (зафіксовано в Загальній Декларації прав людини (1948 р.) і законодавчо закріплено в конституціях більшості держав світу)

Соціально-політичне призначення і роль громадсько-політичних об'єднань – вони як своєрідна форма вияву громадсько-політичної активності громадян відкривають широкі можливості для розгортання самоврядування і побудови громадянського суспільства

Партологія як наука і навчальна дисципліна покликана визначити не тільки місце і роль політичних партій у суспільстві, але і в системі громадських об'єднань

Кожні *громадські об'єднання*, у тому числі і одне з їх складових, політичні партії, створюються відповідно умов та тих проблем, які вони покликані розв'язувати, а тому їх слід *розглядати не як феномен одного порядку, а диференційовано.*

Громадські організації – це масові об'єднання громадян, створені на основі самоуправління і самодіяльності з метою захищати інтереси певних груп населення (соціальних, професійних, молодіжних, культурно-освітніх та ін.) ; здебільшого мають фіксоване членство, свій статут, структуру і т. ін.; принципи – незалежність, самодіяльність, відкритість і гласність

Громадські організації включають:

- **організації** — профспілкові, молодіжні, жіночі, дитячі, наукові, технічні;
- **добровільні товариства** — культурно-просвітницькі, фізкультурно-спортивні, фонди, асоціації;
- **творчі спілки** — письменників, композиторів, театральні та ін.

Типологія громадських організацій на основі критерія *цілей* організації:

- захист громадянських, політичних , економічних і культурних прав і свобод громадян (н-д, професійні спілки, союз підприємців, товариство споживачів і т. ін.),
- задоволення професійних чи аматорських інтересів (спілки письменників журналістів, художників та ін.),
- участь у добродійній діяльності і (товариство милосердя, Фонд миру)
- налагодження контактів з політичними діячами і чиновниками (лобістські організації)

Громадські органи — особливий вид громадських об'єднань, що створюються переважно при державних органах і є формою прояву суспільної активності мас

Складовими громадських органів виступають різного роду **комітети** — ветеранів війни, інвалідів, захисту прав і т. ін. Більшість із них **не мають фіксованого членства, статутних документів** тощо.

Періодично беруть **участь у діяльності державних органів**, і це надає їхній діяльності **політичного характеру**.

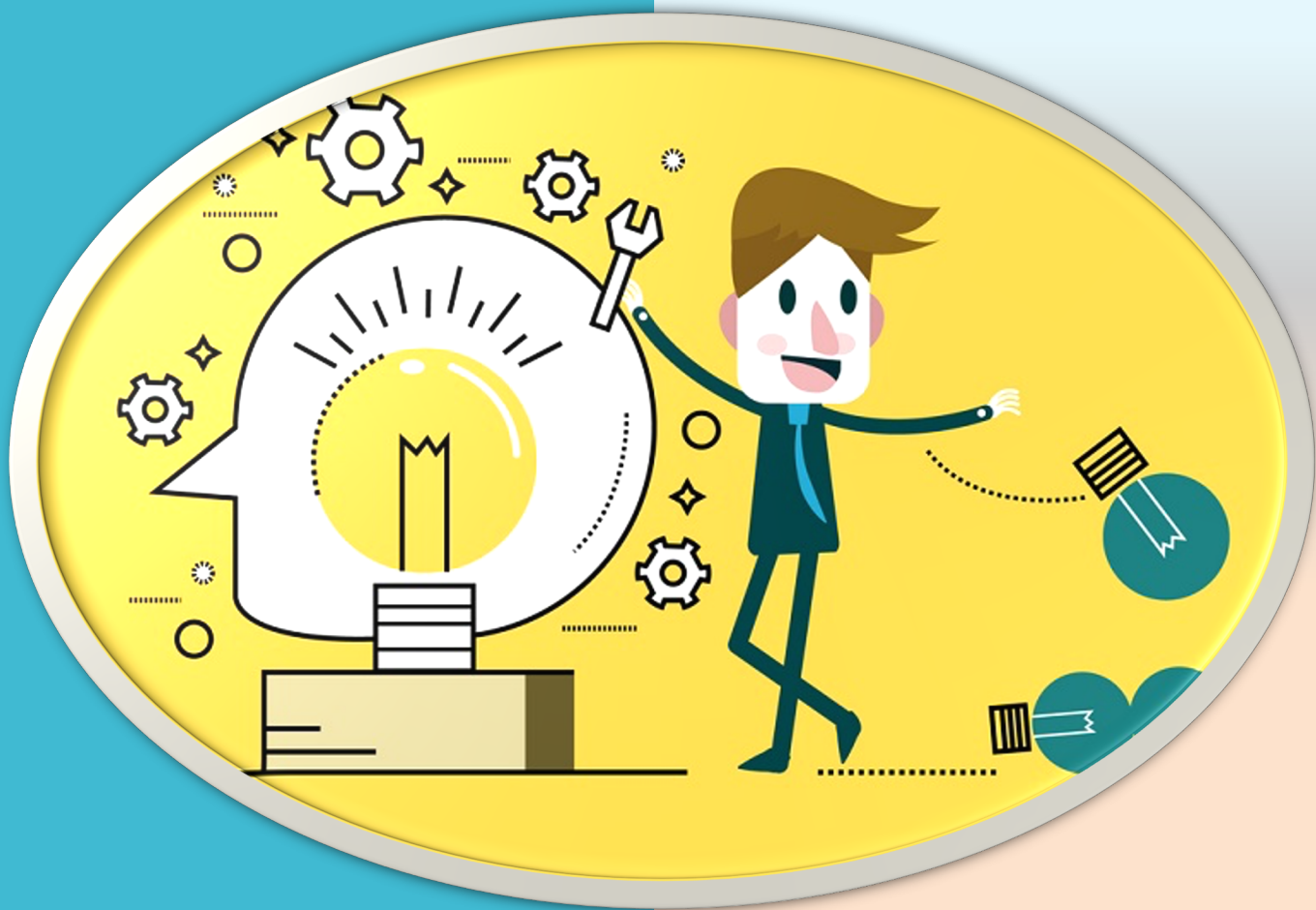

Наймасовіші об'єднання громадян – громадські, громадсько-політичні рухи, що виникають для реалізації певної мети.

Масовий характер таких рухів багато в чому споріднює їх з громадськими організаціями, хоч між ними є певні відмінності.

Громадські рухи можуть бути структурно неформальним, але їх масовість і сила відчутна в суспільстві; це масові об'єднання громадян і організацій різних соціально-політичних орієнтацій, діяльність яких є тимчасовою і найчастіше спрямована на виконання певних тактичних завдань. Після вирішення поставлених завдань такі рухи або розпадаються, або консолідуються в нові політичні партії чи громадсько-політичні організації.

Громадська організація — це переважно об'єднання однодумців, а *громадський рух* включає зазвичай різні верстви і групи людей, навіть з різними політичними поглядами, заради досягнення якоїсь мети. Наприклад, Рух прихильників миру, Рух "Грінпіс" та ін.

**ЧИ ІСНУЮТЬ ГРОМАДСЬКІ РУХИ
В ТОТАЛІТАРНИХ КРАЇНАХ?**

Стадії розвитку громадського руху (Є.Вятр):

- 1. Створюються **передумови виникнення руху**, які визрівають на ґрунті незадоволення існуючим станом речей, і у людей з'являється потреба в діях, спрямованих на зміну його; **формується ініціативна група і відбувається пошук лідерів руху**.
- 2. **Артикуляція вимог**, яка здійснюється на основі об'єднання індивідуальних політичних прагнень і вичленення з них спільного, найістотнішого. Наслідком артикуляції є поява певних документів або формування платформ.
- 3. Залучення до руху нових прихильників, **початок діяльності із реалізації завдань громадсько-політичного руху**. Ця стадія найвідповідальніша, вона є вінцем проведеної раніше організаційної роботи і своєрідною перевіркою життєдіяльності руху.
- 4. Стадія **затухання руху**, є неминучою, навіть якщо цілей руху не досягнуто.

Типологія громадських рухів (умовна):

- 1) **соціальні рухи** (проти безробіття, за підвищення життєвого рівня, охорону здоров'я, безплатну освіту та ін.);
- 2) **політичні рухи** (за державну незалежність, зміну влади, національно-визвольні, робітничі, антифашистські, проти расової й національної дискримінації, за захист прав і свобод людини та ін.);
- 3) **нові альтернативні рухи** (екологічні, неофеміністичні, нові рухи людей похилого віку, рух молоді, біоетичний рух та ін.).

Існують форми об'єднань, в яких поєднуються ознаки громадських організацій і рухів. Це так звані **фронти**: Народний фронт, Фронт національного порятунку, Патріотичний фронт тощо.

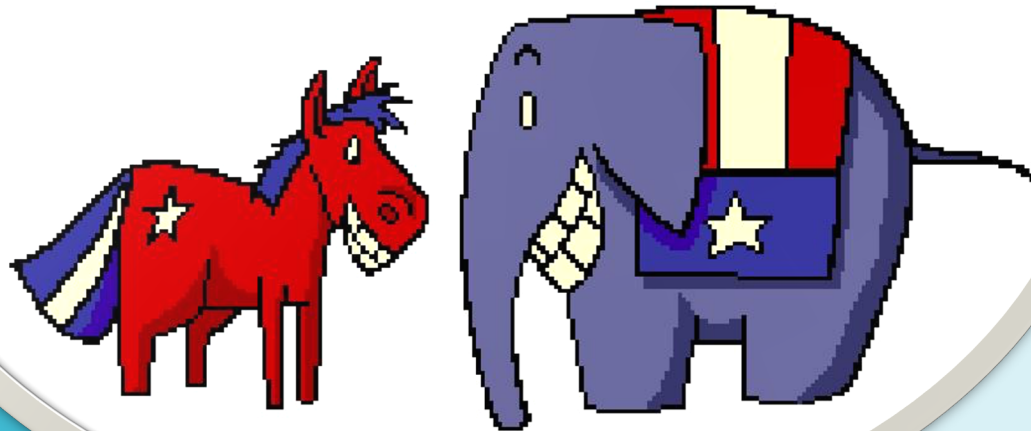
ГПО і рухи не мають ніяких владних повноважень і не мають на меті оволодіти державною владою, хоч їхня діяльність за певних умов може набирати політичного характеру

Широке розмаїття цілей і завдань, що їх ставлять перед собою ГПО й рухи, визначає і багатоваріантність їхньої функціональної спрямованості в політичній системі суспільства (одні забезпечують захист інтересів своїх членів, захищають їх від тиску державних структур і допомагають їм вирішувати нарізлі проблеми через свої власні структури; інші спрямовують свої зусилля на підтримання влади або перебувають в опозиції до неї, створюють передумови для ширшого залучення людей до формування державної політики і т. ін.)

- ГПО й рухи виконують і функції зв'язку з іншими політичними інститутами та організаціями.
- Спільною для всіх громадсько-політичних об'єднань є функція впливу та відповідного тиску на органи влади.
- Істотним є й значення рухів у формуванні й поповненні правлячої еліти, зокрема, за рахунок контреліти, представленої провідниками опозиційних урядові громадсько-політичних рухів.

Political Parties

*Партія (від лат. partis — частина)
– єдиний у суспільстві
громадянський інститут, функції
якого тільки політичні!!!*

*Слово вживали для позначення
організованої групи однодумців, яка
представляла **інтереси частини**
народу і мала мету реалізувати їх,
застосовуючи певні політичні
засоби і відповідні організаційні
форми*

- Перші політичні партії почали **формуватися в процесі парламентської боротьби**, що й визначило їхню переважну орієнтацію на парламентські форми діяльності й участь у виборах.
- Як загальнонаціональні політичні структури вони **склалися у 19 ст., конституційне оформлення політичні партії одержали лише в середині 20 ст.**
- Бурхливий процес партієтворення розпочався з середини ХХ століття.

Political Parties

Hamilton Vs. Jefferson

- *Сучасна політична партія – це особлива інституційована спільність людей, об'єднаних ідеологічно й організаційно з метою завоювати (шляхом виборів або іншими способами), утримувати і використовувати державну владу для реалізації інтересів певних спільностей.*
- Для цього партія повинна стати **правлячою** – зайняти в політичній системі становище, яке дає змогу **визначати політику держави.**
- *Будь-яке ГПО стає партією, коли для виконання своєї програми висуває як мету (1) прихід до влади або вплив на владу, (2) участь у справах держави, (3) визначання форм і напрямів її діяльності.*

ОСНОВНІ ФУНКЦІЇ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ:

- боротьба **за владу**, за використання її або за контроль над нею;
- виявлення, формування й обґрунтування **інтересів відповідних верств і груп**, визначення цілей і завдань, принципів та засобів досягнення їх;
- **формування громадської думки**, вплив на неї з метою залучити на свій бік якомога більше число прихильників;
- формування й добір **кадрів для партії**, державних структур та різних громадських організацій;
- розроблення та здійснення **політичного курсу**;
- політична **соціалізація** — передавання традицій від одного покоління іншому, політичне виховання суспільства загалом або певної його частини тощо.

Відмінність політичних партій від громадсько-політичних організацій та рухів:

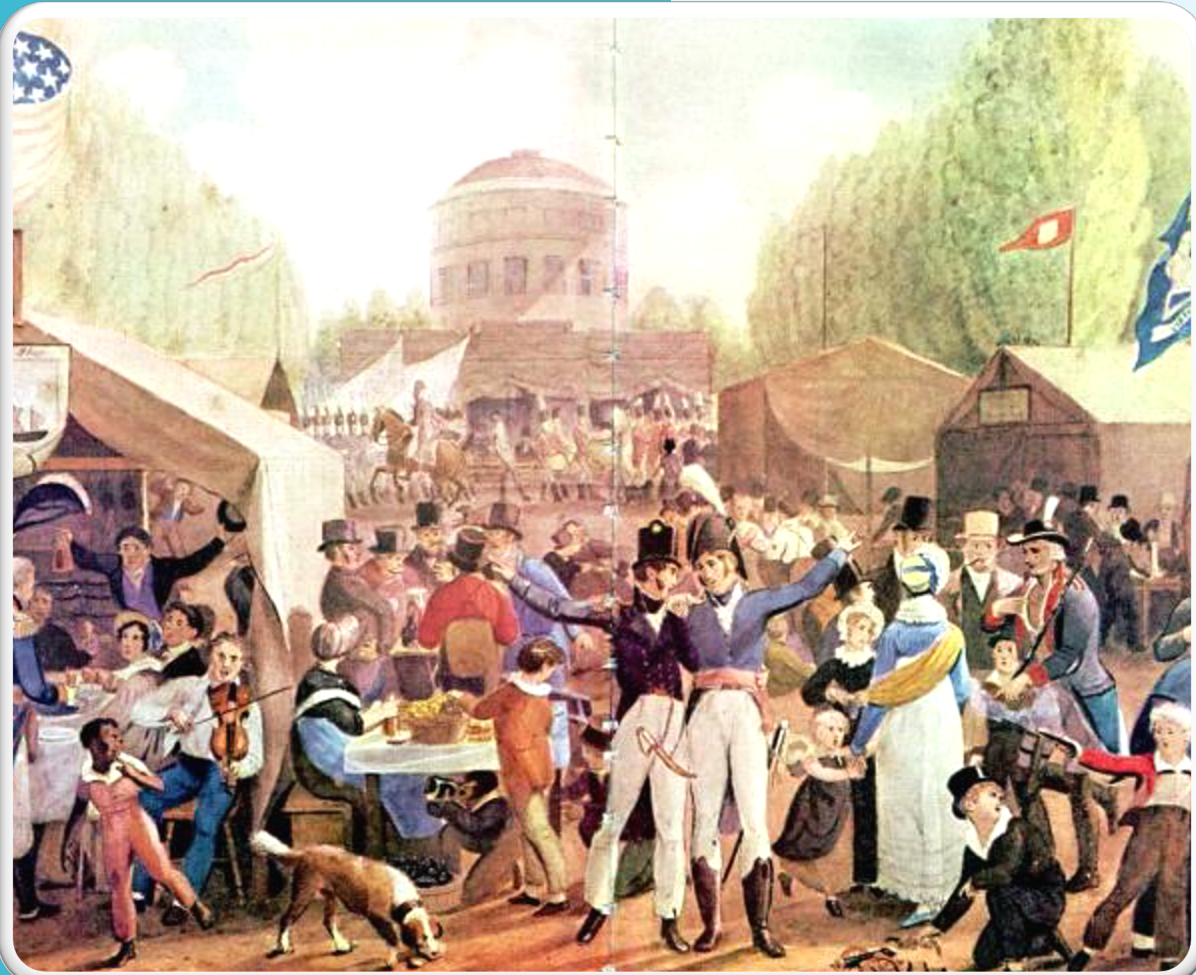
- об'єднані **більшою ідейною єдністю**, яка поряд з організаційним фактором, виступає впливовим чинником консолідації мас
- наявність **власної назви, певного "ярлика"**, який вказує на **ідеологічну орієнтацію** партії
- вони є певним **відображенням історії суспільства**, його соціального устрою, традицій, державності та політичної культури.

- Політичні партії посідають особливе місце в громадянському суспільстві: з одного боку, політичні партії є **формою самоорганізації громадян**, виразниками їх політичних інтересів, а, з іншого, через своїх представників, які одержали владу в результаті виборів, самі **партії стають складовою частиною влади**.
- Тільки через політичні партії, зазвичай, відбувається **політичне структурування суспільства**.
- **При допомозі політичних партій правляча еліта здійснює свій вплив на народ і “змушує” його прийняти її політику, в свою чергу народ (суспільство), його найактивніша частина намагається через партії вплинути на органи державного управління**

- **Об'єктом дослідження партології** є громадські об'єднання (в яких партії як частина (відгалуження, відділ тощо) цілого – суспільства, хоч і посідають в їх системі особливе місце, позаяк вони є складовою об'єднання громадян)
- **Предметом партології** є політичні партії та утворені на їх основі партійні системи, процес їх формування та функціонування

- **Партологія як наука та навчальна дисципліна розвивається з використанням висновків вчених: з *політичної історії* щодо конкретних фактів діяльності політичних партій в ретроспективі; з *політичної соціології* щодо соціології політичних партій; з *політичної філософії* щодо світоглядно-методологічних основ та нормативно-ціннісних орієнтирів діяльності політичних партій; з *політичної психології* щодо мотивації та поведінки людей, котрі пов'язали свою долю з діяльністю політичної партії тощо.**
- У свою чергу ці та деякі інші науки використовують у своїх дослідженнях висновки партології щодо ідейно-теоретичних основ, організації, діяльності сучасних політичних партій, тенденцій їх розвитку тощо

Закони партології : загальні, особливі та одиничні

Загальні закони – це ті закони, що характерні для політичних партій **в усіх країнах:**

- взаємозв'язок процесу формування та функціонування політичних партій та партійних систем з рівнем розвитку демократії в країні;
- взаємозв'язок рівня партизації суспільства з політичною структурізацією мас;
- підтримка масами партійної ідеології прямо пропорційна її сутності, тобто наскільки така ідеологія виражає інтереси свого електорату, широкого загалу людей тощо.

Особливі закони характеризують розвиток загальних законів партології **у певній країні чи системі** (тоталітарній, авторитарній, демократичній).

Особливі закони **розкривають сутність загальних законів з урахуванням особливостей розвитку кожної країни**, характеру політичного режиму тощо. У демократичних країнах прояву загальних закономірностей партології створені сприятливі умови, у авторитарних та тоталітарних системах такі умови відсутні, тому ці закономірності не мають можливості на свій прояв, оскільки вони загнані в “глухий кут”, де і чекають на свій розвій.

Одиничні закони – регулюють взаємовідносини політичної партії й особи, які критерії покладені в основу таких взаємовідносин тощо.

Ступінь взаємовідносин між ними визначається не тільки наявним в суспільстві рівнем політичної культури, але і ідеологією, якою керується партія, на якій організаційній структурі побудована партія і т. ін.

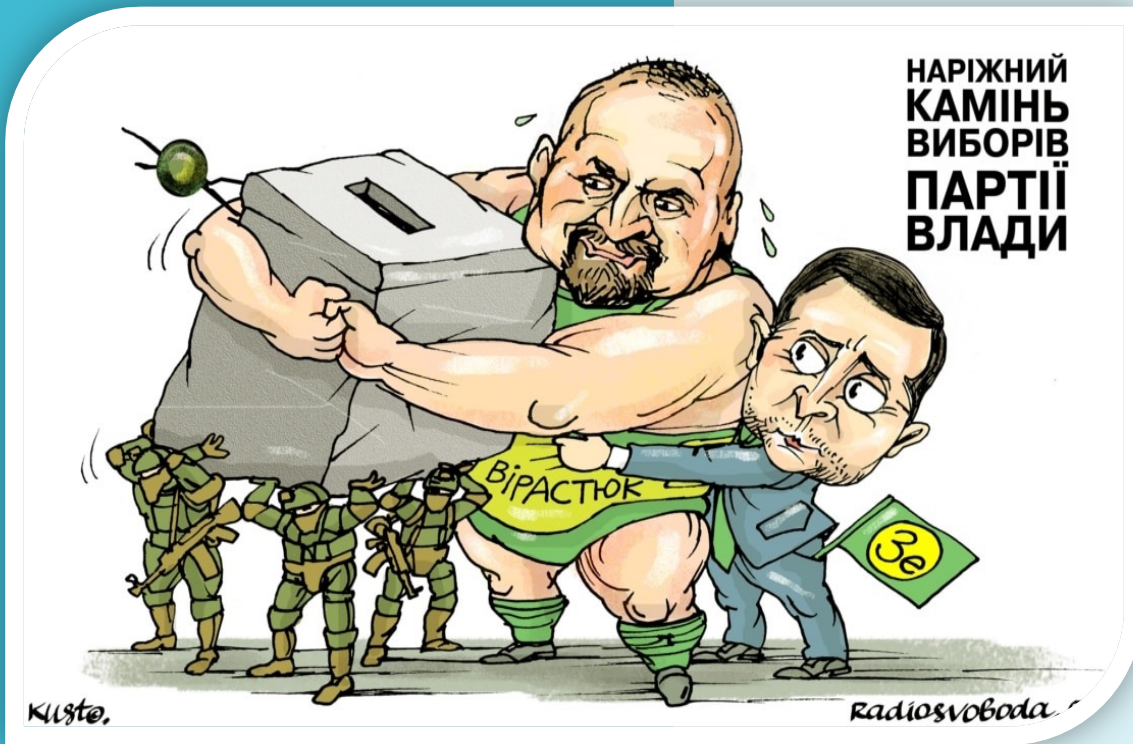
Ш.Монтеск'є: «Завжди, коли ми помічаємо в державі спокій і немає в ній боротьби різноманітних політичних принципів і угруповань (у тому числі і політичних партій), то можна бути впевненим, що в ній немає свободи»

Леонід ТЕЛЯТНИКО

— Зрозумій. ти ж — обличчя нашої партії

- Аксіома безпервності партійної боротьби
- Аксіома потягу будь-якої партії до домінування
- Закономірності роздмухування та затухання партійної боротьби
- Закони формування законодавчих структур в ході партійної боротьби
- Закономірності партійної боротьби як важливого чинника трансформації політичної системи

- **Категорії партології** – “політична партія”, “партійна система”, “багатопартійність”, “політична платформа”, “політичні клуби”, “електоральні партії”, “парламентські партії”, “групи тиску”, “групи інтересів”, “партійний блок”, “громадсько-політичний рух”, “партійна діяльність”, “партизація”, “партійний конфлікт”, “партійна боротьба”
- **Основними методами вивчення політичних партій** є: системний, структурно-функціональний, нормативно-ціннісний, історичний, порівняльний, спостереження, експерименту, соціологічний, психологічний та деякі інші.
- Соціологічні методи – контент-аналізу, спостереження, опитування, експертних оцінок, моделювання

Два основні підходи аналізу партій партологічною наукою:

- 1. **“макропідхід”** – охопити все розмаїття політичних партій, дослідити цей феномен з тим щоб створити загальну (універсальну) теорію формування та функціонування політичних партій. започаткований М.Дюварже, а потім розвинутий проф. Північно-Західного університету США К.Джанди.
- 2. **прикладний, або “мікропідхід”** – покликаний аналізувати кожну окремо взятую партію, тобто як конкретного суб’єкта політичного процесу з конкретними параметрами в просторі і часі. На основі “мікропідходу” ґрунтується спеціальна теорія дослідження політичних партій; засновниками цієї теорії можна вважати М. Острогорського, Р.Міхельса, М.Вебера

ДЯКУЮ!